

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Artikel: Hiëronymus van Praag: een Boheemse hervormer

Auteur: Jos Maessen

Verschenen in *Skript Historisch Tijdschrift*, jaargang 45.3, 55-56.

© 2023 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

ISSN 0165-7518

Skript Historisch Tijdschrift is een wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

RECENSIE

Hiëronymus van Praag: een Boheemse hervormer

Hiëronymus van Praag werd geboren in 1378 in Praag en stierf op de brandstapel in Konstanz op 30 mei 1416. Hij was een medestander van de Boheemse hoogleraar Jan Hus (1370-1415), die later een belangrijke inspiratie bron van Luther zou worden.

Thomas Fudge, gespecialiseerd in de geschiedenis van de Hussieten, heeft als eerste een biografie over Hiëronymus geschreven in drie met elkaar vervlochten hoofdstukken. Dat zijn de persoon zelf, de conflicten waarin hij verzeild is geraakt en een aantal maatschappelijke verschijnselen in de late Middeleeuwen in Centraal Europa.

De persoon Hiëronymus van Praag komt in de beschrijving van Fudge goed tot leven. Hij was een gepassioneerd geleerde en filosoof die aan de universiteiten van Parijs, Keulen, Heidelberg, Wenen en Praag les heeft gegeven. Overal werd hij omstreken door zijn uitspraken en debatstijl. Vaak moest hij vluchten om aan vervolging te ontkomen. Er zijn weinig geschriften van hem bewaard gebleven, maar Fudge schetst het beeld van een radicaal aanhanger en verkondiger van het werk van Wycliff, (1328-1384) de beroemde geleerde uit Engeland die door de katholieke kerk als een ketter werd beschouwd. Hiëronymus was een rondtrekkende leraar die geen enkele confrontatie schuwde en streed voor wat in zijn ogen rechtvaardigheid was. Daarmee wist hij in Bohemen veel mensen te beïnvloeden.

De vermeende ketterij van Hiëronymus wordt door Fudge beschreven als onderdeel van een machtsstrijd binnen de katholieke kerk tussen de gevestigde orde en een aantal hervormers. Het conflict bestond uit meerdere hieronder beschreven onderdelen.

In de katholieke kerk woedde een strijd tussen de zogeheten 'nominalisten' en 'realisten'. De nominalisten waren neo-platonisten die stelden dat er generieke heilige ideeën bestonden die vanuit het goddelijke via de geestelijkheid in de samenleving doorsijpelden. De machtspositie van de kerk was hierop gebaseerd. De realisten, waarvan de eerdergenoemde Wycliff een belangrijk representant was, maakten een onderscheid tussen de eeuwige kerk en haar aardse afspiegeling. Wycliff weigerde de kerkelijke instanties een bijzondere positie tussen God en de mensen te geven. Hiëronymus was een aanhanger van zijn ideeën.

Daarnaast was Hiëronymus een pleitbezorger van het maken van een onderscheid tussen filosofie en theologie. Hij verweerde zich tegen ketterse aantijgingen met een beroep op de vrijheid van denken en de onderzoekstaak van een filosoof. Zijn tegenstanders en beschermers van de status quo zoals Gerson, (1363-1429) voormalig rector magnificus van de universiteit van Parijs en hoofdaanklager in het proces tegen Hiëronymus, vonden dat ongebreidelde nieuwsgierigheid ruimte gaf voor

beïnvloeding door de duivel en aantasting van de gezagspositie van de Kerk.

Ten slotte had Hiëronymus in navolging van Wycliff veel kritiek op de morele staat van de geestelijkheid. Zaken als aflaten en de weelderijke levensstijl van de geestelijkheid waren speerpunten in zijn felle disputen. Hiëronymus wilde de kerk zuiveren, terug naar de basis met een geestelijkheid die een voorbeeldfunctie vervulde.

Tegelijkertijd met deze spirituele en intellectuele twisten, raakte Hiëronymus betrokken in een werelds conflict. Bohemen was onderdeel van het Heilige Roomse Rijk en Duitse edelen en geestelijken bezaten de belangrijkste posities in Praag. Dit ging ten koste van de Boheemse cultuur. Hiëronymus was een pleitbezorger van de Tsjechische taal en identiteit. Hij nam deel aan de actie van 1409 waarbij de Boheemse intellectuelen de zeggenschap over de universiteit van Praag overnamen. Dit leverde hem veel Duitse vijanden op waarvan sommigen tijdens zijn proces als ooggetuigen over zijn ketterse uitspraken optraden.

In de rechtszaken in Wenen en later Konstanz zijn bovenstaande conflict en de kern van de aanklacht. In Wenen vlucht Hiëronymus voordat een uitspraak tot excommunicatie werd gedaan. In Konstanz vindt zijn proces tijdens het concilie van de katholieke kerk plaats en wordt hij ter dood veroordeeld en gebracht. De behandeling door Fudge van de rechtszaken geeft inzicht in de structuur en procesgang van de ketterse vervolgingen en de eerder genoemde conflicten. Daarnaast behandelt Fudge een aantal socio-religieuze thema's in de laat middeleeuwse samenleving zoals de functie van beeldenstormen, de organisatie van het concilie van Konstanz en de ideeën van nominalisten en realisten. Hij kiest daarbij een aantrekkelijke stijlfiguur door de thema's aan bijpassende gebeurtenissen in het leven van Hiëronymus te koppelen. Dat geeft een concrete

invulling en makkelijker begrip. Tot slot bevat het boek een goede literatuurlijst en is daarmee een mooi startpunt voor eigen onderzoek. Dit is een biografie van een moedige, publieke intellectueel met een sociaal en ethisch bewustzijn in een voor velen onbekende wereld.

Jos Maessen (63) vervulde na zijn pensionering een oude wens door geschiedenis te gaan studeren. Hij is breed geïnteresseerd, maar de laatmiddeleeuwse geschiedenis van Centraal Europa is zijn kernthema.

Thomas A. Fudge, *Jerome of Prague and the Foundations of the Hussite Movement*. Oxford University Press, 2016, ISBN 9780190498849; 396 pagina's; €35,-